

УДК: 37.015.3:004.9

GEYMIFIKATSIYA TALABALAR O‘QUV MOTIVATSIYASINI

OSHIRISH VOSITASI SIFATIDA

IBRAGIMOV SH.M., TOJIDDINOVA M.T.

FarDU dotsenti, shavkat70@bk.ru,

FarDU talabasi marjonatursunboyevna07@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada geymifikatsiya zamonaviy oliy ta'limda talabalar o'quv motivatsiyasini oshirish pedagogik vositasi sifatida ko'rib chiqiladi. Tadqiqotning maqsadi - geymifikatsiya elementlari (ball, daraja, nishon, liderlar jadvali, narrativ) talabalarning akademik ishtirok, o'zlashtirish va motivatsiyasiga qay darajada ta'sir qilishini aniqlashdan iborat. Maqolada zamonaviy motivatsiya nazariyalari, geymifikatsiyaning asosiy mexanizmlari hamda yetakchi raqamli platformalar - Kahoot!, Quizizz, Duolingo, ClassDojo - tahlil qilingan. Dastlabki ma'lumotlarni to'plash uchun 120 talaba ishtirokida eksperiment o'tkazildi: ular tajriba (geymifikatsiya bilan) va nazorat guruhlariga bo'lingan. Natijalar tajriba guruhining barcha o'lganadigan ko'rsatkichlar bo'yicha statistik jihatdan sezilarli ustunligini ko'rsatadi: ishtirok +21 ball, akademik ko'rsatkich +16 ball. So'rovnoma shuni aniqladi: talabalarning 72 foizi geymifikatsiya qo'llanilganda motivatsiya ortganini qayd etdi. Ushbu yondashuv ma'lum pedagogik shartlar bajarilganda va potentsial xavflar - ortiqcha raqobat va sirtaki o'qish - oldini olganda samarali ekanligi haqida xulosa chiqarilgan.

Kalit so'zlar: geymifikatsiya, o'quv motivatsiyasi, talabalar ishtiroki, o'yin mexanikalari, ball, nishon, liderlar jadvali, Kahoot!, Quizizz, Duolingo, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya.

KIRISH. Zamonaviy oliy ta'lim tizimi o'qitish sifatini va talabalar motivatsiyasini oshirish muammosi bilan yuz yuzdir. Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, talabalarning muhim qismi - ayniqsa birinchi va ikkinchi kurs talabalari - o'quv jarayonida yetarlicha rag'batlantirilgan emas: darslarni o'tkazib yuborish, vazifalarni kechiktirib bajarish, passiv tinglash holatlari keng tarqalgan. Aynan shu muammodir raqamli pedagogika izlanayotgan innovatsion yechimlaridan biri - geymifikatsiyaning e'tiborni tortishiga sabab bo'lmoqda.

Геймификация (inglizcha: gamification) - bu o'yin bo'lmagan muhitda o'yin mexanikalari va elementlarini qo'llash amaliyoti. Dars jarayoniga ball tizimi, darajalar, nishonlar, musobaqa jadvallari va topshiriqlar oqimi kabi elementlarni kiritish orqali

talabalarning ichki va tashqi motivatsiyasini faollashtirishga erishiladi. Bu g'oya yangi emas - o'qituvchilar yulduzchalar va sertifikatlar shaklida o'yin elementlaridan uzoq vaqtdan beri foydalanib kelgan. Biroq raqamli texnologiyalar bu yondashuvni butunlay yangi darajaga ko'tardi: bugungi kunda yuzlab platformalar va ilovalar real vaqt rejimida, ko'plab talabalar bilan va avtomatik statistika orqali geymifikatsiyani amalga oshirish imkonini beradi.

Tadqiqotning dolzarbligi bir necha jihatdan belgilanadi. Birinchidan, oliy ta'lim talabalarining motivatsiya darajasini oshirish - global pedagogik muammo bo'lib, uning yechimi ta'lim sifatiga bevosita ta'sir qiladi. Ikkinchidan, geymifikatsiyaning ta'lim samaradorligiga ta'siri hali ham ziddiyatli: bir qator tadqiqotlar aniq ijobiy natijalarni ko'rsatsa, boshqalari ehtiyotkorlikka chaqiradi. Uchinchidan, O'zbekistonda ushbu mavzu bo'yicha empirik tadqiqotlar soni hali kam, shu sababli mahalliy kontekstda ma'lumot to'plash maqsadga muvofiqdir.

Tadqiqotning maqsadi - geymifikatsiya elementlarining talabalar o'quv motivatsiyasi va akademik ko'rsatkichlariga ta'sirini eksperimental yo'l bilan aniqlash. Tadqiqot doirasida quyidagi vazifalar belgilandi:

1. motivatsiya nazariyalari nuqtai nazaridan geymifikatsiyaning nazariy asoslarini tahlil qilish;
2. ta'limda qo'llaniladigan asosiy geymifikatsiya mexanizmlari va raqamli platformalarni ko'rib chiqish;
3. tajriba va nazorat guruhlarida talabalar ko'rsatkichlarini qiyosiy tahlil qilish;
4. geymifikatsiyani ta'lim jarayoniga samarali integratsiya qilish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqot gipotezasi: o'quv jarayoniga tizimli ravishda joriy etilgan geymifikatsiya elementlari talabalarning motivatsiyasi, ishtiroki va akademik ko'rsatkichlarini statistik jihatdan sezilarli darajada oshiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA USULLAR. Geymifikatsiyaning nazariy asoslari. Geymifikatsiyaning pedagogik samaradorligi bir qator fundamental motivatsiya nazariyalariga tayanadi. Deci va Ryan tomonidan ishlab chiqilgan O'z-

o'zini aniqlash nazariyasi (Self-Determination Theory) motivatsiyaning uchta asosiy psixologik ehtiyojini ajratib ko'rsatadi: kompetentlik(o'zini qodir his qilish), mustaqillik(o'z xatti-harakatini boshqarish) va bog'liqlik(boshqalar bilan aloqa). Geymifikatsiya elementlari-ball tizimlari va nishonlar kompetentlikni, tanlash imkoniyatlari mustaqillikni, hamkorlikdagi o'yinlar esa bog'liqlik hissini kuchaytiradi[1].

Csikszentmihalyi (1990) "oqim" (flow) nazariyasida insonning to'liq ishtiroki va zavqlanishi bilan bog'liq optimal tajriba holatini tasvirlaydi. Oqim holati vazifa murakkabligi va bajaruvchining qobiliyati muvozanati saqlanganda yuzaga keladi [2]. Geymifikatsiya aynan ushbu muvozanatni ushlab turish uchun mo'ljallangan: adaptiv qiyinlik darajalari, bosqichma-bosqich murakkablashuvchi vazifalar va darhol fikr-mulohaza (feedback) orqali talaba doimiy ravishda "oqim" zonasida saqlanadi.

Xorijiy tadqiqotlar. Dicheva va boshqalar (2015) kompyuter ilmlari kursida geymifikatsiyani qo'llagan va natijalar topshiriqni bajarish darajasining 22% ga oshganini ko'rsatgan [3]. Hamari va boshqalar (2014) 24 ta empirik tadqiqotni meta-tahlil qilib, geymifikatsiya pozitiv ta'sir ko'rsatganligi 10 da tekshirilgan, 3 ta tadqiqotda esa natijalar juda ham salbiy emas deb topilgan [4]. Shu bilan birga, tadqiqotchilar geymifikatsiyaning samarali ishlashi uchun muhit, maqsad va ishtirokchilar xususiyatlarini inobatga olish zarurligini ta'kidlaydi. Lister (2015) universitetsaviyasida geymifikatsiya faqat tashqi emas, balki ichki motivatsiyani ham rag'batlantirganda uzoq muddatli ta'sir berishi isbotlagan [5].

Platforma asosida tadqiqotlar. Kahoot! platformasi bo'yicha Wang va Tahir (2020) 93 ta tadqiqotni tizimli tahlil qilib, ushbu platforma talabalarning o'quv jarayoniga ishtirokini, diqqatini va motivatsiyasini oshirishida sezilarli samaradorlikka erishganini tasdiqlagan [6]. Quizizz platformasini o'rgangan Zhao (2019) uni Kahoot! bilan taqqoslaganda Quizizz talabalarda kamroq stress yaratishini, chunki uning o'yin o'z sur'atida (self-paced) olib boriladigan formatda ekanligini aniqlagan [7].

Duolingo bo'yicha tadqiqotlar alohida e'tiborga loyiq. Shortt va boshqalar (2021) Duolingoning adaptiv geymifikatsiyasi - streak (uzluksiz kunlik mashg'ulotlar),

XP ballar va liderlar jadvali - talabalarda til o'rganish chastotasini va uzoq muddatli ishtiroki qilishni sezilarli darajada oshirishini ko'rsatgan [8]. Biroq, geymifikatsiyaning salbiy tomonlari ham bor: ba'zi tadqiqotlar (Mekler va boshqalar, 2017) baholash tizimiga ortiqcha e'tibor qaratish kreativlikni pasaytirishi va "qoida topish"ga yo'naltirishi mumkinligini ta'kidlaydi [9].

Mahalliy kontekst. O'zbekistonlik tadqiqotchilar orasida Xoliqova (2024) geymifikatsiyani ingliz tili darslarida qo'llashning samarsini o'rganib, Quizizz platformasidan foydalanish talabalar faolligini 35% ga oshirganini aniqlagan. Karimov (2023) esa geymifikatsiyaning dars muhitiga ta'sirini kuzatib, o'qituvchi-talaba munosabatlarini sifat jihatidan yaxshilaganligi haqida xulosaga kelgan [10].

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot 2024-2025 o'quv yilining birinchi semestri davomida FarDU (Farg'ona davlat universiteti) inyaz filologiyasi fakultetida o'tkazildi. Eksperimentda 120 nafar ikkinchi kurs talabalari qatnashdi. Ishtirokchilar ingliz tili bilim darajasi bo'yicha boshlang'ich test orqali tenglashtirildi (A2–B1 CEFR darajasi) va ikkita guruhga bo'lindi:

– Tajriba guruhi (n=60) - semestri davomida barcha darslarda geymifikatsiya elementlari qo'llandi: Kahoot! va Quizizz testlari, Duolingo kunlik streak, nishon (badge) tizimi, Google Classroom orqali reyting jadvali.

– Nazorat guruhi (n=60) - an'anaviy o'qitish uslubida, geymifikatsiya elementlarisiz dars o'tildi.

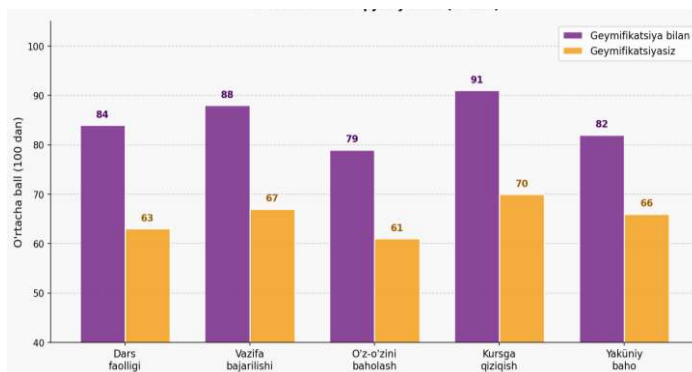
Tadqiqot usullari: boshlang'ich va yakuniy test (5 ko'rsatkich bo'yicha: dars faolligi, vazifa bajarilishi, o'z-o'zini baholash, kursga qiziqish, yakuniy baho); talabalar so'rovnomasi (12 savol, Google Forms orqali); pedagogik kuzatuv; t-Styudent mezoniga ko'ra statistik tahlil (MS Excel).

Tadqiqotda qo'llaniladigan asosiy geymifikatsiya platformalari
1-jadval.

Platforma	Asosiy mexanizmlar	Qo‘llanish sohasi	Talabalar bahosi
Kahoot!	Real vaqt viktorina, taimer, reyting	Ko‘nikma tekshirish, dars boshlash	4,7 / 5,0
Quizizz	O‘z sur'atida test, vizual statistika	Mustaqil mashq, uy vazifasi	4,5 / 5,0
Duolingo	Streak, XP, darajalar, adaptiv algo	Leksika, grammatika, mustaqil mashq	4,8 / 5,0
ClassDojo	Nishon, xulq-atvor balli, portfolio	Sinf boshqaruvi, ota-ona aloqasi	4,3 / 5,0
Google Classroom	Vazifa, baho, liderlar jadvali	Yozma ish, loyiha, qayta aloqa	4,4 / 5,0

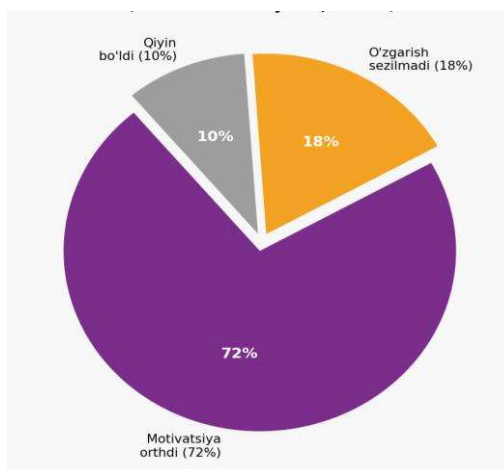
NATIJALAR VA MUHOKAMA. Asosiy natijalar. Semestr yakunida o‘tkazilgan yakuniy test va so‘rovnoma natijalari geymifikatsiya guruhining barcha ko‘rsatkichlar bo‘yicha nazorat guruhidan sezilarli darajada ustun ekanligini ko‘rsatdi. Tajriba guruhining o‘rtacha yakuniy baho bo‘yicha ko‘rsatkichi 82 ballni (100 dan), nazorat guruhida esa 66 ballni tashkil etdi. Farq statistik jihatdan ahamiyatli ($p < 0,01$ t-Styudent mezoniga ko‘ra), bu geymifikatsiyaning tasodifiy emas, balki muntazam ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi.

Ko‘rsatkichlar bo‘yicha tahlil (1-rasm). Eng katta farq kursga qiziqish ko‘rsatkichida kuzatildi: tajriba guruhi - 91 ball, nazorat guruhi - 70 ball (+21 ball). Bu natijadir geymifikatsiya dars jarayonini qiziqarli, dinamik va shaxsan muhim qilishga qodir ekanligini isbotlaydi. Vazifa bajarilishi ham sezilarli darajada ortdi: 88 vs 67 ball (+21 ball). Bu ko‘rsatkich amaliy jihatdan juda muhim, chunki u talabaning uyda ham o‘z-o‘zidan shug‘ullanishini ifodalaydi. Dars faolligi: 84 vs 63 ball (+21 ball) - geymifikatsiya talabani passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi.

1-rasm. Geymifikatsiya bilan va geymifikatsiyasiz o'qitishda talabalar ko'rsatkichlarini qiyosiy tahlil

So'rovnoma natijalari (2-rasm). Talabalar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma natijalariga ko'ra, 72% talaba geymifikatsiya jarayonida motivatsiyasi ortganini ta'kidladi. 18% qanday o'zgarish sezmagani, faqat 10% esa jarayon ularga qiyin bo'lganligini qayd etdi. Bu ma'lumotlar geymifikatsiya ko'pchilik talabalar uchun ijobiy ta'sir ko'rsatishini, lekin hamma uchun bir xil natija bermasligini ko'rsatadi - bu keyingi tadqiqotlarda o'rganish zarur bo'lgan individual farqlar masalasidir.

2-rasm. Geymifikatsiyaning motivatsiyaga ta'siri (so'rovnoma natijalari, n=120)

Sifatli tahlil. Kuzatuv davomida geymifikatsiya guruhida quyidagi o'zgarishlar qayd etildi: talabalar vaqtidan oldin darsga tayyor kelishni boshladi (Kahoot! testiga tayyorlanish uchun); guruhlar ichida ko'maklashish va do'stona raqobat kuchaydi; xato qilishdan qo'rqish kamayganligi kuzatildi - talabalar xato javobni davraga e'lon qilinmasdan darhol ko'radilar va bundan uyalmaydilar. Bular geymifikatsiyaning nafaqat kognitiv, balki affektiv (hissiy) va ijtimoiy o'lchamlariga ham ijobiy ta'sir qilganligidan dalolat beradi.

Muammolar va cheklovlar. Biroq barcha natijalar bir xil ijobiy bo'lmadi. O'quvchilarning 28% i reyting jadvalidagi pastki o'rinlar sabab vaqti-vaqti bilan tushkun kayfiyatini sezganini qayd etdi. Bu Mekler va boshqalar (2017) tomonidan ta'kidlangan "ortiqcha tashqi motivatsiya" xavfi real ekanligini tasdiqlaydi. Shuningdek, Kahoot! seanslarida past internet tezligi 14% talabada texnik muammo yaratdi.

Tajriba va nazorat guruhleri ko'rsatkichlarini qiyosiy tahlil

2-jadval.

Ko'rsatkich	Tajriba guruhi (geymifikatsiya bilan)	Nazorat guruhi (geymifikatsiyasiz)	Farq (+/-)
Dars faolligi	84	63	+21 ✓
Vazifa bajarilishi	88	67	+21 ✓
O'z-o'zini baholash	79	61	+18 ✓
Kursga qiziqish	91	70	+21 ✓
Yakuniy baho	82	66	+16 ✓
Motivatsiya ortdi (so'rovnoma)	72%	41%	+31% ✓
Vazifani o'z vaqtida topshirish	89%	64%	+25% ✓

Izoh: ✓ - tajriba guruhining afzalligi.

XULOSA. O'tkazilgan tadqiqot asosida quyidagi xulosalar chiqarildi:

1. Geymifikatsiya talabalar o'quv motivatsiyasini oshirishning samarali vositasi bo'lib, eksperiment natijalari barcha ko'rsatkichlar bo'yicha statistika jihatdan

ahamiyatli farqni tasdiqladi ($p < 0,01$): yakuniy baho bo'yicha +16 ball, kursga qiziqish bo'yicha +21 ball.

2. Geymifikatsiyaning eng kuchli ta'siri ichki motivatsiya bilan chambarchas bog'liq mexanizmlar - darhol fikr-mulohaza, muvaffaqiyat hissiyoti va o'z jarayonini boshqarish imkoniyati - orqali namoyon bo'ladi. Shu sababli geymifikatsiyani faqat tashqi rag'batlantirish (reyting, yutuq) emas, balki o'rganish tajribasini boyitish vositasi sifatida loyihalash muhimdir.

3. So'rovnoma ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, talabalarning 72% geymifikatsiyani motivatsiyaga ijobiy ta'sir qiluvchi omil sifatida baholaydi. Biroq 10% uchun yondashuv qiyin bo'lgani individual farqlarni inobatga olish zarurligini bildiradi.

4. Reyting jadvallari va ochiq raqobat elementlari ba'zi talabalarda motivatsiyani pasaytirishi mumkin. Shu sababli o'qituvchi ushbu mexanizmlarni ehtiyotkorlik bilan, sub'ektiv qiyinchilikka ega guruhlar uchun ixtiyoriy asosda qo'llashi tavsiya etiladi.

5. Kahoot!, Quizizz va Duolingo platformalari o'zbek oliy ta'limi uchun ham muvaffaqiyatli qo'llanilishi mumkin, lekin barqaror internet ulanishi va raqamli savodxonlik kurslari muammolari hal etilishi kerak.

6. Geymifikatsiya - bu to'liq yechim emas, balki to'ldiruvchi yondashuv. U an'anaviy o'qitish metodlarini o'rnini bosmasdan, ularga qo'shilgan holda ta'limni yanada qiziqarli, samarali va talaba uchun mazmunli qiladi. Kelajakda sun'iy intellekt asosidagi adaptiv geymifikatsiya tizimlarini joriy etish yanada katta natijalarga olib kelishi kutilmoqda.

Kelgusi tadqiqotlar uchun tavsiyalar: geymifikatsiyaning uzoq muddatli (bir yildan ortiq) ta'sirini o'rganish; turli mutaxassisliklar va kurs darajalari bo'yicha qiyosiy tahlil o'tkazish; geymifikatsiyani masofaviy ta'lim bilan uyg'unlashtirgan g'ibrid modellarni sinovdan o'tkazish.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Deci E.L., Ryan R.M. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. - New York: Plenum, 1985. - 371 p. (Ichki motivatsiya va insonning o'z-o'zini aniqlashi)

2. Csikszentmihalyi M. Flow: The Psychology of Optimal Experience. - New York: Harper & Row, 1990. - 303 p. (Oqim: optimal tajriba psixologiyasi)
3. Dicheva D., Dichev C., Agre G., Angelova G. Gamification in Education: A Systematic Mapping Study // Journal of Educational Technology & Society. - 2015. - Vol. 18, No. 3. - P. 75–88. (Ta'limda geymifikatsiya: tizimli tadqiqot)
4. Hamari J., Koivisto J., Sarsa H. Does Gamification Work? // Hawaii International Conference on System Sciences. - 2014. - P. 3025–3034. (Geymifikatsiya ishlayaptimi?)
5. Lister M. Gamification: The Effect on Student Motivation and Performance at the Post-Secondary Level // Issues and Trends in Educational Technology. - 2015. - Vol. 3, No. 2. (Geymifikatsiya: talabalar motivatsiyasiga ta'siri)
6. Wang A.I., Tahir R. The Effect of Using Kahoot! for Learning // Computers & Education. - 2020. - Vol. 149. - 103818. (Kahoot! dan foydalanishning o'qishga ta'siri)
7. Zhao F. Using Quizizz to Integrate Fun Multiplayer Activity in the Accounting Classroom // International Journal of Higher Education. - 2019. - Vol. 8, No. 1. - P. 37–43. (Buxgalteriya darsida Quizizz)
8. Shortt M., Tilak S., Kuznetcova I. et al. Gamification in Mobile-Assisted Language Learning // Language Learning & Technology. - 2021. - Vol. 25, No. 3. - P. 1–26. (Mobillar orqali til o'rganishda geymifikatsiya)
9. Mekler L.D., Brühlmann F., Tuch A.N. et al. Towards Understanding the Effects of Individual Gamification Elements on Intrinsic Motivation and Performance // Computers in Human Behavior. - 2017. - Vol. 71. - P. 525–534.
10. Xoliqova N.X. Ingliz tili darslarida geymifikatsiya elementlarining samaradorligi // Ilm va amal. - 2024. - №2. - B. 45–52. (Ingliz tili darslarida geymifikatsiya elementlari samaradorligi)